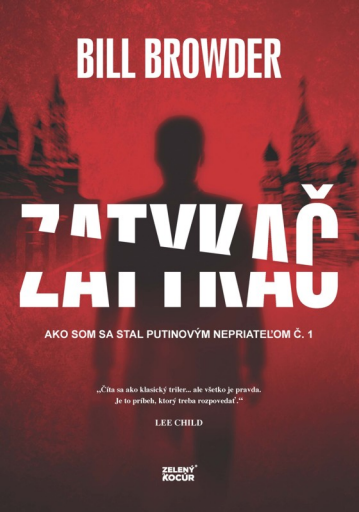

BILL BROWDER

**ZATVRAČ
Z MOSKvy**

AKO SOM SA STAL PUTINOVÝM NEPRIATEĽOM Č. 1

„Číta sa ako klasický triler... ale všetko je pravda.
Je to príbeh, ktorý treba rozpovedať.“

LEE CHILD

**ZELENÝ
KOCÚR**

Bill Browder

ZATYKAČ

Z anglického originálu Bill Browder: *Red notice. A True*
Story of High Finance, Murder, and One Man's Fight for Justice
preložil Peter Macsovszky

Redakcia Zuzana Kamenská

Translation © 2015 by Peter Macsovszky

Copyright © Hermitage Media Limited 2014

Slovak edition © 2014 by Zelený kocúr s.r.o. ; www.zelenykocur.sk

Návrh obálky: Keke

Grafická úprava: Design Amorandi

ISBN 978-80-89761-09-8

EAN 9788089761098

Venujem Sergejovi Magnitskému, najstatočnejšiemu
mužovi, akého som poznal.

Príbeh v tejto knihe je pravdivý a určite urazí niekoľkých
veľmi mocných a nebezpečných ľudí. Aby som ochránil nevinných,
zmenil som niektoré mená a názvy miest.

Červený zatykač je rozkaz na zatknutie a vydanie hľadanej osoby či osôb zo zahraničia, ktorý vydáva Interpol. Červený zatykač Interpolu je v súčasnosti jediný používaný nástroj podobný medzinárodnému zatykaču.

OBSAH

1 Persona non grata	9
2 Ako sa vzbúriť proti rodine komunistov?	18
3 Chip a Winthrop.....	23
4 „Môžeme vám zohnať ženu, ktorá by vás v noci zohrievala“	30
5 Zúrivý Čech	42
6 Murmanská rybárska flotila	52
7 La Leopolda	62
8 Greenacres.....	73
9 Spal som v Davose na podlahe.....	81
10 Prioritné akcie	87
11 Sidanco	95
12 Rozprávka o zlatej rybke	103
13 Právnici, zbrane a peniaze.....	110
14 Odchod z Villa d'Este	117
15 Pád nás neminie	123
16 Utorky s Morriem.....	127
17 Analýza rozkrádania	136
18 Päťdesiat percent	144
19 Hrozba pre národnú bezpečnosť	150
20 Kaviareň Vogue.....	153
21 G8	160
22 Razie	165
23 Oddelenie K	174
24 Ruské príbehy nemávajú šťastné konce	178
25 Vysokofrekvenčná rušička	186
26 Rébus.....	196

27 DHL	202
28 Chabarovsk.....	209
29 Deviate prikázanie	216
30 16. novembra 2009.....	228
31 Katynské praktiky	236
32 Kyle Parker vyráža do boja	244
33 Russell 241	251
34 Ruskí nedotknuteľní.....	261
35 Švajčiarske účty	266
36 Daňová princezná.....	272
37 Výroba párkov	275
38 Malkinova delegácia.....	286
39 Spravodlivosť pre Sergeja	293
40 Pokoriteľ, pokorený	299
41 Červený zatykač	304
42 Emócie	311
Podakovanie	319

1

Persona non grata

13. novembra 2005

Bavia ma počty, takže začnem niekoľkými dôležitými číslami: 260, 1 a 4 500 000 000.

Vysvetlím, čo znamenajú. Každý druhý víkend som lietal z Moskvy, z mesta, kde som býval, do Londýna, mesta, ktoré nazývam svojim domovom. Za uplynulých desať rokov som túto cestu absolvoval dvestošesťdesiatkrát. Hlavným dôvodom mojich ciest bola návšteva syna Davida, v tom čase osemročného, ktorý žil s mojou bývalou manželkou vo štvrti Hampstead. Keď sme sa rozviedli, dal som si záväzok, že ho budem navštevovať každý druhý víkend, nech by sa dialo čokoľvek. Tento záväzok som nikdy neporušil.

Mal som 4 500 000 000 dôvodov na to, aby som sa pravidelne vracal do Moskvy. To číslo predstavuje hodnotu majetku v dolároch, ktorú spravovala moja firma Hermitage Capital. Bol som jej zakladateľ aj riaditeľ a v minulom storočí som zarobil mnohým ľuďom veľa peňazí. V roku 2000 bol Hermitage vyhodnotený ako najlepší fond na nových trhoch. Pre investorov, ktorí pri nás stáli od samého začiatku, teda od roku 1996, sme vytvorili výnos 1 500 percent. Úspech, čo sme dosiahli, ďaleko presahoval moje najoptimistickejšie očakávania. Rusko po páde komunizmu ponúkalo najohromnejšie investičné príležitosti v dejinách finančných trhov a pracovať tam bolo aspoň také dobrodružné – a chvíľami nebezpečné – ako výnosné. Naozaj som sa ani chvíľku nenudil.

Cestu z Londýna do Moskvy som absolvoval toľkokrát, že som ju ovládol do najmenších podrobností. Vedel som, ako dlho trvá dostať sa cez bezpečnostné kontroly na letisku Heathrow, koľko času zaberie nástup do

lietadla spoločnosti Aeroflot, koľko potrvá, kým lietadlo vzlietne, aby sa vydalo na východ do krajiny, ktorá sa ponárala do tmy a kam v polovici novembra prichádzala ďalšia chladná zima. Let trval dvestosedemdesiat minút. Za ten čas som si stihol prelistovať *Financial Times*, *Sunday Telegraph* a *Wall Street Journal* a prečítať si niektoré dôležité e-maily a pracovné dokumenty.

Kým lietadlo naberalo výšku, otvoril som si kufrík a vybral z neho svoj denný prídel čítania. Okrem fasciklov, novín a časopisov som v kufríku mal aj malé kožené puzdro. Bolo v ňom uložených sedemtisícpäťsto dolárov v stodolárových bankovkách. Vďaka tej sume som mal lepšie šance dostať sa na povestný „posledný let z Moskvy“ – presne ako tí, ktorým sa podarilo utiecť z Phnom Pehnu či Saigonu tesne predtým, ako ich krajiny zachvátil chaos a skaza.

Lenže ja som neutekal z Moskvy, ale vracal sa tam. Vracal som sa do práce. A preto som chcel vedieť, čo sa cez víkend udialo vo svete.

Let sa chýlil ku koncu, keď moju pozornosť upútal jeden z článkov v časopise *Forbes*. Písalo sa v ňom o mužovi menom Jude Shao, čínskom Američanovi, ktorý podobne ako ja získal MBA na Stanforde. Študoval niekoľko rokov po mne. Nepoznal som ho, no aj on bol úspešný biznismen v cudzej krajine. Ako ja. V jeho prípade tou cudzinou bola Čína.

Shao sa dostal do konfliktu so skorumpovanými čínskymi úradníkmi a v apríli 1998, po tom, čo odmietol zaplatiť úplatok šesťdesiatisíc dolárov výbercovi daní v Šanghaji, ho zatkli. Shao bol potom usvedčený v zinscenovanom procese a odsúdený na šesťnásť rokov väzenia. Niekoľkí absolventi Stanfordskej univerzity sa zaňho pokúsili lobovať, no ich boj bol neúspešný. Ako som sa dočítal, Shao napriek snahe svojich priateľov stále chradol v nejakej hnusnej čínskej väznici.

Z toho článku ma až zamrazilo. Čína bola z hľadiska podnikania desaťkrát bezpečnejšia krajina ako Rusko. Kým lietadlo klesalo z tritisícmetrovej výšky k moskovskému letisku Šeremetievo, zapodieval som sa otázkou, či náhodou nie som hlupák. Celé roky som pri investovaní používal akcionársky aktivizmus. V Rusku som tak prichádzal do kontaktu so skorumpovanými oligarchami, čiže s tými dvadsiatimi či koľkými mužmi, o ktorých sa vedelo, že po páde komunizmu rozkradli tridsaťdeväť percent krajiny a takpovediac za noc sa z nich stali miliardári. Oligarchovia vlastnili väčšinu spoločností obchodujúcich na ruskej burze a často ich bezohľadne tunelovali. Zváždal som s nimi úspešný boj, no zatiaľ čo takáto stratégia zaručovala môjmu fondu úspech, narobil som si kopu nepriateľov.

Keď som dočítal článok o Shaovi, pomyslel som si, že *by som asi mal zmieriť tempo. Mám predsa pre čo žiť.* Okrem Davida som mal v Londýne novú manželku. Volala sa Jelena a bola Ruska. Bola krásna, neuveriteľne bystrá a navyše bola v pokročilom štádiu tehotenstva. Čakala naše prvé dieťa. *Možno by som mal na chvíľu spomaliť.*

No potom sa kolesá lietadla dotkli zeme, odložil som časopisy, zapol mobil a zavrel kufrík. Začal som si prezeráť e-maily. Moja pozornosť sa zo Shaoa a oligarchov presunula na to, čo mi počas letu uniklo. Čakala ma colná kontrola a potom cesta autom do môjho bytu.

Letisko Šeremetievo je veľmi zvláštne miesto. Terminál Šeremetievo – 2, ktorý som poznal najlepšie, vybudovali v roku 1980 pri príležitosti Letných olympijských hier. Keď ho otvorili, isto vyzeral pôsobivo, no v roku 2005 bol už značne opotrebovaný. Zapáchal potom a lacným tabakom. Strop zdobili rady kovových valcov, ktoré teraz vyzerali ako zhrdzavené konzervy. Pri pasovej kontrole neexistoval žiadny usporiadaný rad, takže ste si v mase ľudí museli vydobyť svoje miesto a potom striehnuť, aby vás nikto nepredbehol. A, božechráň, aby som mal so sebou batožinu. Aj keď ste mali v pase pečiatku, museli ste počkať ďalšiu hodinu na prečlenie batožiny. Získať vstup do Ruska po únavnom, viac ako štvorhodinovom lete, najmä ak ste túto cestu absolvovali každý druhý týždeň, nebola teda žiadna psina.

Podstupoval som tieto útrapy od roku 1996, až kým som sa niekedy okolo roku 2000 nedozvedel od priateľa o takzvanej VIP službe. Za malý poplatok som si mohol ušetriť jednu, ba niekedy aj dve hodiny. Nebol to síce žiadny luxus, no stálo to za to.

Z lietadla som si to teda namieril rovno do salónika pre VIP. Steny a strop boli natreté hráškovozelenou farbou. Podlahu pokrývalo žltohnedé linoleum. Kreslá potiahnuté červenohnedou kožou boli celkom pohodlné. Kým ste čakali, zriadenci vám ponúkli slabú kávu alebo silný čaj. Vybral som si čaj s plátkom citróna a odovzdal som imigračnému úradníkovi svoj pas. Potom som sa už pohrúžil do zálahy e-mailov v mobile.

Takmer som si nevšimol, že môj šofér Alexej, ktorý mal povolený vstup do salónika, vošiel a pustil sa do reči s imigračným úradníkom. Alexej mal štyridsaťjeden rokov ako ja, ale na rozdiel odo mňa bol takmer dvojmetrový a vyše stokilový blondiak s drsnými črtami. Bol to bývalý plukovník moskovskej dopravnej polície a nevedel po anglicky ani slovo. Nikdy nemeškal a pri menších zápachach na cestách sa s dopravnými policajtmi vždy vedel dajako dohodnúť.

Nevšimal som si ich rozhovor, odpovedal som na e-maily a popíjal vlažný čaj. Krátko nato ohlásili, že si môžeme vyzdvihnúť batožinu z nášho letu.

Až vtedy som zdvihol pohľad od displeja a poriadne som sa začudoval: *To som tu už hodinu?*

Pozrel som sa na hodinky. Áno, *strávil* som tam hodinu. Lietadlo pristálo okolo pol ôsmej večer a teraz bolo 20:32. Ďalší dvaja cestujúci z môjho letu salónik pre VIP dávno opustili. Rýchlo som pozrel na Alexeja. Z jeho pohľadu som vyčítal, že zistí, čo sa deje.

Kým sa rozprával s agentom, zavolať som Jelene. V Londýne bolo iba pol šiestej, vedel som, že pravdepodobne už bude doma. Kým sme sa rozprávali, díval som sa na Alexeja a imigračného úradníka. Ich rozhovor sa zrazu zmenil na hádku. Alexej netrepežlivo klopkal po priehradke, zatiaľ čo agent naňho uprene hľadel. „Niečo sa deje,“ oznámil som Jelene. Vstal som, podišiel som k priehradke a spýtal som sa, o čo ide. Bol som skôr podráždený ako znepokojený.

Keď som tam prišiel, došlo mi, že sa deje niečo vážne. Prepol som Jelenu na reproduktor, aby mi tlmočila. Nie som na jazyky – ešte aj po desiatich rokoch mi moja ruština stačí akurát na to, aby som si pohovoril s taxikárom.

Rozhovor nemal konca. Prizeral som sa ako na tenisovom turnaji, mykal som hlavou raz sem, raz tam. Potom Jelena povedala: „Myslím, že je problém s vízami, ale agent nepovedal, o čo presne ide.“ Vtom vošli do miestnosti dvaja imigrační úradníci v uniformách. Jeden ukázal na môj telefón, druhý na batožinu.

Jelene som povedal: „Sú tu dvaja úradníci, prikázali mi, aby som ukončil telefonát a nasledoval ich. Zavolám ti, len čo budem môcť.“

Zložil som. Jeden z úradníkov vzal moju batožinu. Druhý pozbieral dokumenty. Prv než som s nimi odišiel, pozrel som na Alexeja. Stál tam so spustenými plecami, oči mal vyvalené, ústa pootvorené. Bol úplne zdrvený. Vedel, že keď sa v Rusku niečo takéto zomelie, obyčajne nejde o maličkosť.

Šiel som teda s úradníkmi, kľučkovali sme cez zadné chodby Šeremetieva – 2, až kým sme sa nedostali do väčšej verejnej haly s pasovou kontrolou. Kládol som im otázky v mojej biednej ruštine, no neodpovedali, iba ma odprevadili do cely policajného zaistenia. Miestnosť bola zaliata ostrým svetlom. Rady plastových stoličiek boli pripevnené k podlahe. Běžový náter na stenách sa miestami odlupoval. V miestnosti sa povaľovalo zopár ďalších, nahnevane pôsobiacich zadržaných. Nikto nerozprával. Všetci fajčili.

Úradníci odišli. Na vzdialenejšom konci miestnosti, za pultom oddeleným sklenou stenou, som zazrel hŕstku osôb v uniformách. Posadil som sa na stoličku v ich blízkosti a pokúsil som sa zistiť, čo sa vlastne deje.

Z nejakého dôvodu mi ponechali všetky veci vrátane mobilu, ktorý mal signál. Považoval som to za dobré znamenie. Pokúšal som sa upokojiť, no keď sa mi to konečne podarilo, v mysli sa mi znovu vynoril tragický príbeh Judea Shaoa.

Pozrel som na hodiny. Bolo 20:45.

Zavolať som Jelene. Nebola ustarostená. Povedala mi, že píše oznam o mojej situácii a len čo s ním bude hotová, pošle ho faxom na Britskú ambasádu v Moskve.

Zavolať som Arielovi, bývalému izraelskému agentovi Mossadu, ktorý v Moskve pracoval ako bezpečnostný poradca mojej firmy. Bol to jeden zo široko-ďaleko najlepších bezpečnostných poradcov v krajine a ja som si bol istý, že si s týmto problémom poradí.

Ariela prekvapilo, keď sa dopočul, čo sa deje. Povedal, že zavola na pár miest a potom sa mi ozve.

Okolo pol jedenástej som zavolať na Britskú ambasádu a hovoril som s človekom z konzulárneho oddelenia. Volal sa Chris Bowers. Dostal fax od Jeleny a vedel o tom, čo sa mi prihodilo. Nevedel teda viac než ja. Znovu si overil moje údaje – dátum narodenia, číslo pasu, dátum vydania víz, skrátka všetko. Povedal, že vzhľadom na to, že je nedeľa večer, pravdepodobne veľa nezmôže, ale pokúsi sa.

Prv ako zložil, spýtal sa: „Pán Browder, dali vám jesť alebo piť?“

„Nie,“ odpovedal som. Len čosi zamrmľal. Poďakoval som sa mu a rozlúčil sa s ním.

Usiloval som sa urobiť si na plastovej stoličke pohodlie, ale nešlo to. Čas sa vliekol. Vstal som. Prešiel som cez clonu cigaretového dymu. Vyhýbal som sa bezduchým pohľadom ostatných zadržaných mužov. Prezrel som si e-mail, zavolať Arielovi, ale nedvíhal. Podišiel som k sklenej stene a prihovoral sa znudeným úradníkom svojou biednou ruštinou. Nevšímali si ma. Bol som pre nich nula. Ba ešte horšie, už ma považovali za odsúdeného väzňa.

Myslím, že môžem povedať, že v Rusku jednotlivca a jeho práva nič neznamenajú. Ak si to vyžaduje záujem štátu, ľudí možno obetovať, použiť ich ako živé štíty, tovar, žetóny alebo ako krmivo. Ak treba, odstrániť kohokoľvek. Stalinove slová to vystihujú presne: „Ak neexistuje človek, neexistuje ani problém.“

A to bol ten okamih, keď sa mi Jude Shao z článku v časopise *Forbes* znovu vynoril v mysli. Mal som byť opatrnejší? Tak som si zvykol na boj s oligarchami a so skorumpovanými ruskými úradníkmi, že som sa zžil s predstavou, že keby niekto veľmi chcel, poľahky by zariadil, aby som zmizol.

Zmätene som potriasol hlavou a snažil som sa nemyslieť na Shaoa. Znovu som sa obrátil k strážnikom a pokúsil sa z nich niečo – čokoľvek – dostať. Márne. Vrátil som sa na svoju stoličku. Znovu som zavolať Arielovi. Tentoraz zdvihol.

„Ariel, tak čo sa deje?“

„Hovoril som s niekoľkými ľuďmi, ale nikto mi nič nepovedal.“

„Ako to myslíš, že ti nikto nič nepovedal?“

„Myslím to tak, že mi nikto nič nepovedal. Lutujem, Bill, ale budem potrebovať viac času. Je nedeľa večer. Teraz nikoho nezoženiem.“

„Okej. Daj mi vedieť, len čo sa niečo dozvieš.“

„Spôľahni sa.“

Zložili sme. Znovu som zavolať na ambasádu. Žiadny pokrok. Narazili na prekážky alebo som ešte nebol zaevidovaný v systéme, alebo oboje naraz. Skôr ako zavesil, konzul sa ma opäť spýtal: „Dali vám najesť alebo napíť?“

„Nie,“ zopakoval som. Tá otázka sa mi videla zbytočná, no Chris Bowers si zjavne myslel niečo iné. Musel mať skúsenosti s podobnými situáciami a mne docvaklo, že neponúknuť jedlo ani vodu je typicky ruská taktika.

Po polnoci pribudli do cely ďalší zatknutí. Všetci boli muži a všetci vyzerali ako obyvatelia bývalých sovietskych republík. Gruzínci, Azerbajdžanci, Kazachovia, Arméni. Ich batožinu, ak vôbec nejakú mali, tvorili obyčajné športové vaky alebo nadrozmerné, bizarné igelitové tašky, všetky omotané lepiacou páskou. Nepretržite fajčili. Podaktorí si šepkali. Nikto z nich neprejavoval žiadne emócie či záujem. Venovali mi asi toľko pozornosti ako strážnici, hoci som medzi nimi nepochybne vyzeral výstredne: nervózny, v modrom saku, v ruke BlackBerry, čierny kufor na kolieskach.

Zase som zavolať Jelene. „Máš niečo nové?“

Vzdychla si. „Nie. A ty?“

„Nič.“

Musela začuť znepokojenie v mojom hlase. „Vyrieši sa to, Bill. Ak ide na ozaj len o problém s vízami, zajtra sa vrátiš a dáš to do poriadku. Som si tým úplne istá.“

Jej pokoj mi pomohol. „Viem.“ Pozrel som na hodinky. V Anglicku bolo pol jedenástej večer. „Choď spať, zlatko. Ty a dieťaťko potrebujete oddych.“

„Okej. Ak sa niečo dozviem, okamžite ti zavolám.“

„Ja tiež.“

„Dobrá noc.“

„Dobrá noc. Lúbim ťa,“ dodal som, ale ona už zložila.

Myslou mi prebleskla pochybnosť. *Čo ak nejde len o problém s vízami? Uvidím ešte niekedy Jelenu? Stretnem sa niekedy s naším nenarodeným dietatom? Uvidím niekedy svojho syna Davida?*

Kým som zápasil s týmito zúfalými pocitmi, usiloval som sa uložiť na tvrdých stoličkách. Sako som použil ako vankúš, ale na nepohodlných stoličkách sa nedalo zaspáť. Nehovoriac o tom, že ma obklopovala banda hrozivo vyzerajúcich ľudí. Ako by som mohol zaspáť medzi týmito individuami?

Nijako.

Posadil som sa a začal som ťukať do mobilu. Zostavoval som si zoznam ľudí, ktorých som za tie roky postretal v Rusku, v Británii a v Amerike a ktorí by mi možno vedeli pomôcť: politici, obchodníci, reportéri.

Zavolať mi ešte Chris Bowers. Poslednýkrát, lebo jeho služba na ambasáde nadnes končila. Uistil ma, že človek, čo ho vystrieda, dostane podrobné inštrukcie. Zase sa zaujímal o to, či mi už ponúkli jedlo a vodu. Neponúkli. Ospravedlnil sa, hoci s tým aj tak nemohol nič robiť. Zjavne si viedol záznam o zlom zaobchádzaní – jeden nikdy nevie, na čo sa to môže hodiť. *Dokelu*, pomyslel som si, keď sme dotelefonovali.

Mohli byť dve či tri hodiny nadržanom. Vypol som BlackBerry, aby som šetril baterku, a znovu som sa pokúsil zaspáť. Vybral som z batožiny košeľu a prehodil som si ju cez oči. Nasucho som zhltnol dve tabletky, lebo ma začínala bolieť hlava. Snažil som sa na nič nemyslieť. Presviedčal som sám seba, že zajtra odcestujem domov a ide len o problém s vízami. Tak či onak, odcestujem z Ruska.

Krátko nato som zaspal.

Zobudil som sa okolo pol siedmej na nával nových zadržaných. Ďalší z tej istej fajty. Ani jeden nebol ako ja. Ďalšie cigarety, ďalšie šepoty. Zápch potu sa niekoľkonásobne zintenzívnil. V ústach som cítil pachuť a prvýkrát som si uvedomil, aký som smädný. Chris Bowers vedel, prečo sa pýta, či mi dali jesť a piť. Bol tu síce smradľavý záchod, no tí bastardi nám všetkým mali dať najesť a napiť.

Napriek všetkému som sa zobudil s dobrým pocitom, že ide len o byrokratické nedorozumenie. Zavolať som Arielovi. Stále nevedel zistiť, o čo ide, ale povedal mi, že ďalšie lietadlo do Londýna odlieta o 11:15. Mal som iba dve možnosti. Buď ma zatknú, alebo deportujú. Takže som sa usiloval presvedčiť sám seba o tom, že sa dostanem do lietadla domov.

Všemožne som sa pokúšal zamestnať myseľ. Odpovedal som na niektoré e-maily, správal som sa, akoby šlo o bežný pracovný deň. Kontaktoval som ambasádu. Službukonajúci konzul ma uistil, že v prípade potreby sa o mňa postarajú. Pozbieral som si veci a ešte raz som sa pokúsil o konverzáciu so strážnikmi. Požiadal som ich, aby mi vrátili pas, ale naďalej sa robili, že ma nevidia. Zdá sa, že v tom spočíva zmysel ich práce: sedieť za sklom a ignorovať všetkých zadržaných.

Sledoval som čas. 9:00; 9:15; 9:24; 9:37... Moja nervozita sa stupňovala. Chcel som zavolať Jelene, no v Londýne bolo príliš zavčasu. Zatelefonoval som Arielovi, ale stále nemal nič nové. Prestal som vyvolávať.

O pol jedenástej som už búšil na sklo, ale zriadení sa zachovali vskutku profesionálne: vytrvalo ma ignorovali.

Volala Jelena. Tentoraz ma nevedela upokojiť. Sľubovala, že zistíme, čo je vo veci, no mňa sa už zmocňoval pocit, že je to vlastne jedno. V mysli sa mi znovu vynoril Jude Shao.

10:45. Začala ma chytať panika.

10:51. *Ako som mohol byť taký hlupák? Prečo by si priemerný chlapík z juhovýchodnej časti Chicaga mal myslieť, že môže beztriestne likvidovať jedného ruského oligarchu za druhým?*

10:58. *Hlupák, hlupák, hlupák! AROGANTNÝ A SPROSTÝ BILL! AROGANTNÝ A SPROSTÝ AKO TÁGO!*

11:02. *Skončím v ruskej base. Skončím v ruskej base. Skončím v ruskej base.*

11:05. Dvaja ruskí príslušníci v čizmách vtrhli do cely a zamierili rovno ku mne. Schmatli ma za plecía, pozbierali moje veci a vyvliekli ma najprv z miestnosti a potom cez chodby k schodisku. A je to tu. Teraz ma šmaria do antona a odvezú ktovie kam.

No oni rozcapili dvere a zrazu sme sa ocitli v odletovej hale. Hnali sme sa vpred. Srdce mi od radosti poskočilo, keď sme míňali tmoliacich sa pasažierov pred odletovými bránami. A už sme boli pri bráne, odkiaľ o 11:15 odlietalo lietadlo do Londýna. Odviedli ma až do lietadla, kde ma prepchali cez biznis triedu a usadili na stredné sedadlo v turistickej triede. A to všetko bez jediného slova. Batožinu mi vložili do skrinky nad sedadlom. Odišli bez toho, aby mi vrátili pas.

Cestujúci sa všemožne snažili nezízať na mňa – no kto by odolal? Nevšímal som si ich. Podstatné bolo, že som *neskončil* v ruskej base.

Poslal som Jelene esemesku, že som na ceste domov a čoskoro sa uvidíme. Napísal som jej, že ju ľúbim.

Lietadlo sa odlepilo od zeme. Keď sa kolesá s buchnutím zasunuli do trupu lietadla, pocítil som takú úľavu, akú azda ešte nikdy. Nedala sa vyvážiť ani tými stovkami miliónov dolárov, ktoré som zarobil a stratil.

Nabrali sme výšku a začalo sa podávať jedlo. Nejedol som dvadsaťštyri hodín. V ten deň bol na obed nejaký hrozný hovädzí Stroganov, no mal som pocit, že je to tá najlepšia vec, akú som kedy jedol. Vzal som si o tri pečivá viac a vypil som štyri fľaše vody. Hneď nato som odkvocol.

Zobudil som sa až v Anglicku, keď lietadlo začalo pristávať. Kým sme rolovali, v duchu som si prebral udalosti, ktoré ma čakajú. Predovšetkým sa budem musieť bez pasu dostať cez britskú colnú kontrolu. To však nebude náročné. Anglicko je predsa môj domov a odkedy som koncom deväťdesiatych rokov získal britské občianstvo, je to moja adoptovaná vlasť. Väčší problém bude s Ruskom. Ako sa dostanem zo šlamastiky, v ktorej som sa ocitol? Kto je za ňu zodpovedný? Komu mám v Rusku zavolať? A komu na Západe?

Lietadlo zastalo, z reproduktorov zaznel signál a cestujúci si odopli bezpečnostné pásy. Keď som sa dostal na rad, prešiel som uličkou medzi sedadlami k východu. Bol som celkom pohrúžený do svojich myšlienok. Priblížil som sa k východu a ani som si nevšimol pilota, ktorý sledoval vystupujúcich pasažierov. Keď som ho míňal, vystrel ku mne ruku a vytrhol ma z myšlienok. Podával mi môj britský pas. Vzal som ho bez jediného slova.

Prejsť cez colnicu trvalo päť minút. Nastúpil som do taxíka a dal sa odviezť k svojmu bytu. Keď som vošiel, tuho som objal Jelenu. Ešte nikdy som necítil takú vďaku za objatie.

Povedal som jej, že ju veľmi ľúbim. Nevinne sa na mňa usmiala. Kým sme držiaci sa za ruky prešli do našej spoločnej kancelárie, rozprávali sme sa o tom, čo sa mi prihodilo. Posadili sme sa k písacím stolom. Zapli sme počítače, chopili sa telefónov a pustili sa do práce.

Musel som zistiť, ako sa vrátiť do Ruska.

2

Ako sa vzbúriť proti rodine komunistov?

Keby ste ma počuli hovoriť dnes, asi by ste žasli nad tým, ako sa mohol tento chlapík s americkým prízvukom a britským pasom stať najväčším zahraničným investorom v Rusku, ktorého potom len tak vykopli.

Je to dlhý príbeh, ktorý sa začal v jednej neobyčajnej americkej rodine. Môj starý otec Earl Browder bol odborový predák z Wichity v štáte Kansas. Jeho skvelé pracovné výkony si všimli komunisti a v roku 1926 ho pozvali do Sovietskeho zväzu. Krátko po príchode do krajiny soviетov urobil to, čo väčšina temperamentných Američanov v Moskve. Zoznámil sa s pôvabným ruským dievčaťom. Volala sa Raisa Berkmanová a bola jednou z prvých právničiek v Rusku. Zalúbili sa a vzali sa. Narodili sa im traja chlapci. Prvý z nich bol môj otec Felix, ktorý sa narodil v júli roku 1927 v hlavnom meste Ruska.

V roku 1932 sa Earl vrátil do Spojených štátov a spolu s rodinou sa presťahoval do Yonkersu v štáte New York. Stal sa predsedom Komunistickej strany Spojených štátov. Na kandidátke komunistov sa potom dvakrát uchádzal o post prezidenta – v roku 1936 a 1940. V každej kampani získal zhruba osemdesiat tisíc hlasov. V období hospodárskej krízy Earlova kandidatúra upriamila pozornosť Ameriky na nedostatky kapitalizmu a všetkých politických hráčov prinútila, aby prehodnotili svoje postoje k ľavicovej politike. Earl to dotiahol tak ďaleko, že v roku 1938 sa objavil na titulnej stránke časopisu *Time* s titulkom „Súduh Earl Browder“.

Tento úspech našťav vtedajšieho prezidenta Roosevelta. V roku 1941 môjho starého otca zatkli, obvinili ho z „falšovania pasu“ a poslali ho na štyri roky do Atlantskej federálnej väznice v štáte Georgia, kde si mal odpykať svoj trest. Našťastie o rok nato vďaka vojenskému spojenectvu Spojených štátov a Sovietskeho zväzu dostal Earl amnestiu.

Povojnové roky strávil mimo politického diania – až kým sa senátor Joseph McCarthy nepustil do smutne presláveného honu na čarodejnice. Chcel silou-mocou očistiť Ameriku od komunistov. V päťdesiatych rokoch panovala v krajne paranoja a nezáležalo na tom, či ste boli dobrý alebo zlý komunista. Boli ste prosto komunista a to vás poznačilo na celý život. Earla celé mesiace predvolával a vypočúval Senátny výbor pre neamerickú činnosť.

Politické perzekvovanie a presvedčenie môjho starého otca zaťažili celú rodinu. Moja stará mama bola ruská židovská intelektuálka, ktorá si neželala, aby sa ktorýkoľvek z jej synov namočil do špinavých politických záležitostí. Najvyššiu métu pre ňu predstavovala akademická kariéra najmä v oblasti prírodných vied a matematiky. Felix, môj otec, poslušne žil podľa jej očakávaní a dokonca ich prekonal, keď ako šesťnásťročný začal navštevovať Massachusettskú technickú univerzitu. Podotýkam, že školu absolvoval za dva roky a potom sa zapísal na postgraduálne štúdium matematiky na Princetonskej univerzite. Ako dvadsaťročný obhájil titul Ph.D. Čo, samozrejme, ani dnes nie je žiadna maličkosť.

Napriek tomu, že môj otec patrila medzi najbystrejších mladých amerických matematikov, stále to bol syn Earla Browdera. Keď po vojne prezident Truman zaviedol povinnú vojenskú službu, Felix požiadal o odklad, no jeho zamestnávateľ – Ústav pokročilých štúdií v Princetone – odmietol napísať odporúčanie. Ani jeden z jeho nadriadených sa nechcel ujať syna slávneho komunistu. Felix teda odklad nezískal a bez dlhých rečí ho odvedli. Do armády nastúpil v roku 1953.

Po absolvovaní základného výcviku prideliť môjho otca k jednotke vojenskej spravodajskej služby vo Fort Monmouthe v štáte New Jersey, kde si odkrútil niekoľko týždňov, kým si veliteľ nevšimol jeho priezvisko. Potom udalosti nabrali rýchly spád. Raz neskoro v noci Felixa odvliekli rovno z prične, hodili ho do transportéra a odviezli do Fort Braggu v Severnej Karolíne, kde nasledujúce dva roky strávil v autoopravovni a na benzínovej pumpe na okraji základne.

Keď ho v roku 1955 prepustili z armády, prihlásil sa na prvé akademické pracovné miesto, ktoré našiel. Pokúsil sa zamestnať ako odborný asistent na Brandeisovej univerzite vo Walthame v štáte Massachusetts. Pracovníci univerzity považovali za neuveriteľné šťastie, že sa o miesto u nich uchádza špičkový matematik z Princetonu. Keď však predložil svoje odporúčanie, členov dozornej rady zaskočila predstava, že by mali podporiť syna bývalého vodcu Komunistickej strany Spojených štátov.